

SENAAT

100 jaar voor mannen

70 jaar voor vrouwen

ALGEMEEN
ENKELVOUDIG
STEMRECHT

16 NOVEMBER
1919 • 2019

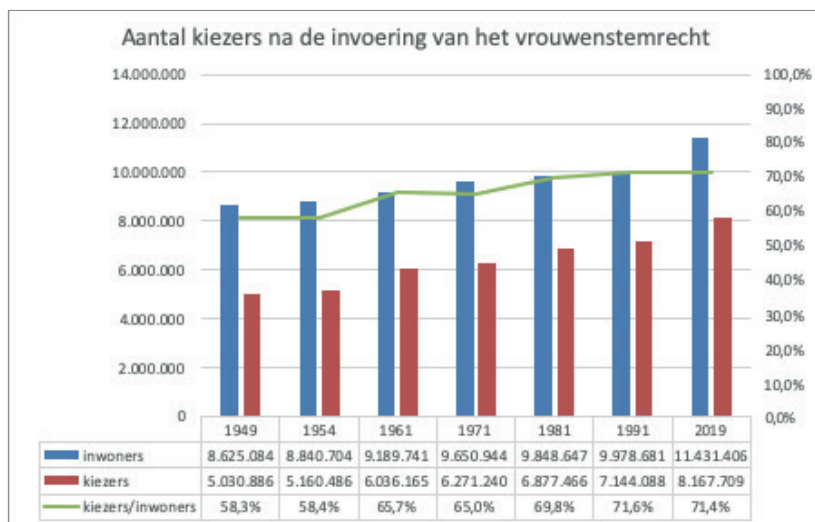
100
JAAR

V.
1949:
Eindelijk "één vrouw,
één stem"
Het stemrecht voor
vrouwen

Vrouwen worden vóór 1949 nooit uitdrukkelijk van het stemrecht uitgesloten. De grondwet van 1831 kent het stemrecht voor de Kamer toe aan "de ingezetenen, die de bij de kieswet bepaalde belasting betalen". Nergens staat dat het enkel om mannen gaat¹. Blijkbaar wordt het als evident beschouwd dat vrouwen niet mogen stemmen.

Dat past in de tijdsgeest. In 1830 hebben gehuwde vrouwen weinig rechten: juridisch staan ze op hetzelfde niveau als een minderjarig kind. De strijd voor het stemrecht voor vrouwen kan daarom niet los gezien worden van de algemene strijd voor de juridische en economische gelijkheid van de vrouw. Maar ook politieke motieven zijn zeer belangrijk: de liberale en socialistische partijen vrezen dat vrouwen, onder invloed van de clerus, vooral voor de katholieke partij zullen stemmen en verzetten zich daarom lang tegen vrouwenstemrecht.

Terwijl voor mannen algemeen meervoudig stemrecht wordt ingevoerd in 1893, en algemeen enkelvoudig stemrecht in 1919, moeten vrouwen wachten tot 1949 vooraleer ze voor de eerste keer kunnen stemmen voor nationale verkiezingen. Dankzij de deelname van vrouwen aan de parlementsverkiezingen stijgt het aantal kiezers van 28% van de bevolking naar 58% van de bevolking, een enorme sprong. In 1981 volgt nog een sprong tot bijna 70% van de bevolking door de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd voor vrouwen en mannen van 21 naar 18 jaar.

Dit hoofdstuk is volledig gewijd aan de evolutie van de rechten van de vrouw, met bijzondere aandacht voor het stemrecht voor vrouwen.

1. HOOGHE, M., "Kiesrecht en democratisering in België, 1831-1998. De nieuwe tekst van artikel 8 G.W. in historisch perspectief", T.B.P., 1999/9, p. 593.

VROUWENRECHTEN IN DE PERIODE 1830 TOT 1893

De situatie van de Belgische vrouw is in 1830 weinig benijdenswaardig. Volgens het Burgerlijk Wetboek, gebaseerd op de Code Napoléon van 1804, genieten ongehuwde meerderjarige vrouwen en weduwes vrijwel alle burgerrechten². Gehuwde vrouwen echter zijn volledig onderworpen aan de maritale macht van hun echtgenoot: zij zijn gehoorzaamheid verschuldigd in hun persoon, hun activiteiten, hun kinderen en hun bezittingen³.

Een gehuwde vrouw is handelingsonbekwaam: zij kan geen handelingen treffen zonder de toestemming van haar man en wordt voor de wet gelijkgesteld met een minderjarig kind. Om een zelfstandige handelsactiviteit uit te oefenen heeft een gehuwde vrouw de uitdrukkelijke toestemming van haar echtgenoot nodig⁴.

De man heeft de plicht zijn vrouw te beschermen. Deze bescherming kan bijvoorbeeld inhouden dat de man zijn vrouw verbiedt met bepaalde personen om te gaan of haar post doorneemt om te voorkomen dat ze contact heeft met personen die een slechte invloed op haar kunnen hebben⁵.

In deze context is stemrecht geen prioriteit voor de pioniers van de vrouwenrechten in België: zij willen eerst de juridische en economische ongelijkheid van de vrouw aanpakken⁶. Daarvoor is onderwijs essentieel. Degelijk onderwijs zal de intellectuele achterstand van vrouwen ten overstaan van mannen wegwerken. De mentaliteit zal veranderen, waarna de gelijkheid tussen mannen en vrouwen als vanzelf zal komen⁷.

Er is werk aan de winkel, want in 1866 is 55,5% van de vrouwelijke bevolking analfabeet (tegenover 50% van de mannen)⁸.

Zoë Gatti de Gamond (1806-1854) en haar dochter Isabelle Gatti de Gamond (1839-1905) zien onderwijs als de belangrijkste hefboom voor de emancipatie van de vrouw. Ze richten scholen op voor vrouwen en meisjes. In 1865 wordt onder impuls van Isabelle Gatti de Gamond in Brussel de eerste stedelijke meisjesschool opgericht die een volledig leerprogramma van lager middelbaar onderwijs aanbiedt, een Belgische primeur⁹ en op dat moment het hoogste leerniveau dat een vrouw kan volgen¹⁰.

Isabelle Gatti de Gamond (1839-1905)
(door A.J.A. Cluysenaar,
Stedelijk museum van Brussel)

2. KEYMOLEN, D., "Vrouwenemancipatie 1844-1914", in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Dl. XIII, 1978, Haarlem, p. 66.

3. KEYMOLEN, D. en COENEN M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, 1991, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 10.

4. KEYMOLEN, D. en COENEN M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, 1991, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 14.

5. http://www.ethesis.net/gehuwde_vrouw/gehuwde_vrouw.htm#_ftn9, geconsulteerd 28 augustus 2019.

6. <https://rosavzw.be/site/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/121-politiek-en-beleid/411-1948-stemrecht-voor-vrouwen>, geconsulteerd 28 augustus 2019.

7. <https://rosavzw.be/site/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/feminisme-en-vrouwenbeweging/405-eerste-golf-van-het-feminisme-in-belgie>, geconsulteerd 28 augustus 2019.

8. KEYMOLEN, D., "Vrouwenemancipatie 1844-1914", in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Dl. XIII, 1978, Haarlem, p. 66.

9. KEYMOLEN, D., "Vrouwenemancipatie 1844-1914", in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Dl. XIII, 1978, Haarlem, p. 66-67.

10. [https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Popelin,_Louise_\(1850-1937\)](https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Popelin,_Louise_(1850-1937)), geconsulteerd op 28 augustus 2019.

De universiteit van Brussel opent in 1880 de deuren voor vrouwelijke studenten, Luik in 1881 en Gent in 1882. In Leuven kunnen vrouwen zich pas vanaf 1920 inschrijven¹¹.

Isala Van Diest (1842-1905), de eerste vrouwelijke arts in België, haalt in 1872 haar diploma aan de universiteit van Bern nadat ze door de universiteit van Leuven is geweigerd. Het duurt nog tot 1884 vooraleer ze haar beroep in België mag uitoefenen.

Marie Popelin (1846-1913) studeert in 1888 af als jurist aan de ULB, maar mag de eed van advocaat niet afleggen. In een arrest van 12 december 1888 weigert het Hof van Beroep van Brussel Marie Popelin toegang tot de advocatuur met volgende redenering: *"de eigenheid van de vrouw, de relatieve zwakte van haar gestel, de terughoudendheid die inherent is aan haar geslacht, de bescherming die zij behoeft, haar bijzondere opdracht binnen de mensheid, de verplichtingen en de afhankelijkheid die gepaard gaan met het moederschap, de opvoeding die zij aan haar kinderen moet geven, de leiding over het huishouden en de echtelijke woning die aan haar is toevertrouwd, plaatsen haar in omstandigheden die weinig verenigbaar zijn met de verplichtingen van het beroep van advocaat en verlenen haar noch de tijd, noch de kracht, noch de vaardigheden om het hoofd te kunnen bieden aan de strijd en de vermoeidheid aan de balie"*.

Pas vanaf 1922 mogen vrouwen advocaat worden¹². Gehuwde vrouwen hebben hiervoor de uitdrukkelijke toestemming van hun man nodig.

Isala Van Diest (1842-1916)

Marie Popelin (1846-1913)
AVG-Carhif, Brussel

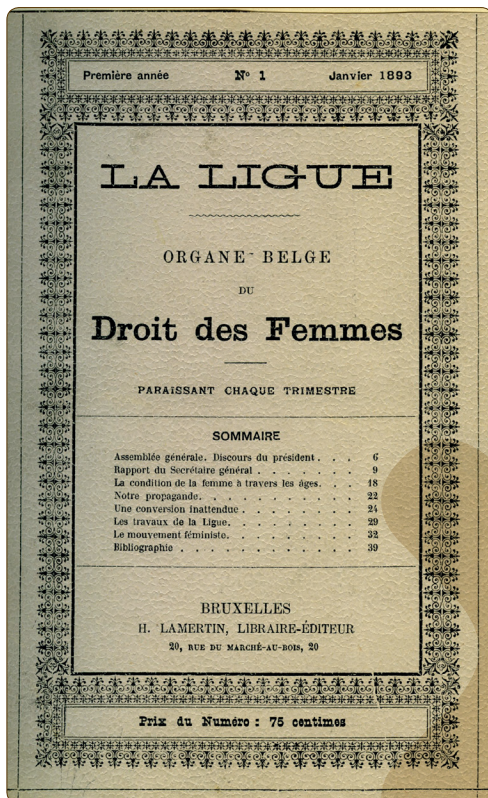
11. <https://rosavzw.be/site/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/feminisme-en-vrouwenbeweging/405-eerste-golf-van-het-feminisme-in-belgie>, geconsulteerd 28 augustus 2019.

12. <https://rosavzw.be/site/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/feminisme-en-vrouwenbeweging/405-eerste-golf-van-het-feminisme-in-belgie>, geconsulteerd 28 augustus 2019.

De afwijzing van Marie Popelin is een keerpunt. Het maakt duidelijk dat meer nodig is dan beter onderwijs om de ongelijkheden weg te werken. Ook het verkrijgen van politieke rechten is belangrijk voor de emancipatie van de vrouw. Marie Popelin, Isala Van Diest en Louis Frank, de advocaat die de zaak van Popelin bepleit, richten in 1892 de "Ligue belge du droit des femmes" op.¹³ Die richt zich in eerste instantie op de herziening van discriminerende wetten en besteedt ook aandacht aan economische, politieke, morele en onderwijs hervormingen¹⁴.

**Herdenkingsmunt van 2 euro
"100 jaar Internationale Vrouwendag" 2011
met Isala Van Diest en Marie Popelin**
www.herdenkingsmunten.be

**januari 1893: voorpagina van
de eerste uitgave van "La Ligue"**
AVG-Carhif, Brussel

Terwijl de "Ligue belge du droit des femmes" vooral leden rekruteert in Brusselse, vrijdenkende, gegoede milieus, groeien ook in socialistische en katholieke kringen vrouwenbewegingen die voor hun rechten opkomen¹⁵. In 1902 richt Louise Van den Plas een christelijke pressiegroep op: "Le Féminisme Chrétien de Belgique". De socialistische vrouwenbeweging koppelt, onder leiding van Emilie Claeys, de vrouwenstrijd aan de klassenstrijd en strijdt voor de politieke erkenning en tegen de economische afhankelijkheid van de vrouw.¹⁶

13. KEYMOLEN, D. en COENEN, M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België, 1991*, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 24.

14. KEYMOLEN, D., "Vrouwenemancipatie 1844-1914", in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Dl. XIII, 1978, Haarlem, p. 68-69.

15. KEYMOLEN, D., "Vrouwenemancipatie 1844-1914", in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Dl. XIII, 1978, Haarlem, p. 69.

16. KEYMOLEN, D. en COENEN, M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België, 1991*, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 32-33.

GEEN STEMRECHT VOOR VROUWEN IN 1893

In 1893 wordt in België het algemeen meervoudig mannenstemrecht ingevoerd. Stemrecht voor vrouwen maakt geen deel uit van het debat¹⁷.

In vergelijking met feministen in andere landen zijn de Belgische feministen erg braaf in hun eisen in verband met vrouwenstemrecht¹⁸. De pioniers van de vrouwenrechten in België zien stemrecht niet als een prioriteit: zij willen eerst de juridische en economische ongelijkheid van de vrouw aanpakken¹⁹.

Bovendien is er een belangrijke koerswijziging bij de socialisten. Rond 1890 zijn zij nog voorstander van het vrouwenstemrecht, maar een tiental jaren later maken ze een bocht van 180 graden: ze zien af van de eis voor vrouwenstemrecht. Zowel de socialistische partij als de liberale partij vreest immers dat vrouwen overwegend katholiek zullen stemmen. Vanaf nu worden de socialistische vrouwen niet meer gesteund door hun partij.²⁰

De diverse vrouwenbewegingen (uit burgerlijke, socialistische en christelijke hoek) die opgericht worden op het einde van de negentiende eeuw, brengen echter een emancipatieproces op gang. Tussen 1893 en 1914 verwerven vrouwen een grotere bewegingsvrijheid buitenshuis, een zekere arbeidsbescherming en enkele arbeidsrechten.

Aan de maritale macht van de man wordt niet getornd: gehuwde vrouwen blijven burgerlijk onbekwaam en onderworpen aan het gezag van hun echtgenoot.

Toch komen er enkele barstjes in dit mannelijk gezag. In 1900 stelt een wet gehuwde vrouwen in staat geld op een spaarboekje te plaatsen en dit geld af te halen zonder bijstand van de echtgenoot. De maritale machtiging blijft echter nodig voor bedragen boven 100 frank²¹. Voor alle duidelijkheid stelt een vermanende clausule dat dit geld voor de behoeften van het huishouden aangewend moet worden. In hetzelfde jaar worden werkende vrouwen gemachtigd om hun loon te trekken, zonder toestemming van hun man, tot een maximum van 3.000 frank per jaar²². Uiteraard mag ook dit geld enkel aangewend worden voor de behoeften van het huishouden.

Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog flakkerd de eis voor vrouwenstemrecht opnieuw op als gevolg van een in het vooruitzicht gestelde grondwetsherziening. De katholieke partij is voorstander van het vrouwenstemrecht geworden omdat zij verwacht dat veel vrouwen katholiek zullen stemmen. In 1913 verzamelt de *Fédération belge pour le suffrage des femmes* diverse feministische strekkingen rond het centrale thema van het vrouwenstemrecht.²³ Dan breekt de Eerste Wereldoorlog uit.

"Artikel van het wetboek nr. 214. De vrouw moet haar man overall volgen", L'illustré National, 10 november 1901.
Archieven van de Stad Brussel.

17. GILISSEN, J., *Le régime représentatif en Belgique depuis 1790, 1958, Bruxelles, La Renaissance du Livre, collection « Notre passé », p. 124.*

18. <https://www.rosavzw.be/site/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/120-feminisme-en-vrouwenbeweging/405-eerste-golf-van-het-feminisme-in-belgie#vrouwenstemrecht>, geconsulteerd op 28 augustus 2019.

19. <https://rosavzw.be/site/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/121-politiek-en-beleid/411-1948-stemrecht-voor-vrouwen>, geconsulteerd op 28 augustus 2019.

20. KEYMOLEN, D. en COENEN, M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België, 1991, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 36.*

21. DE WEERDT, D., *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België (1830-1960), 1980, Gent, Masereelfonds, p. 108.*

22. DE WEERDT, D., *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België (1830-1960), 1980, Gent, Masereelfonds, p. 108.*

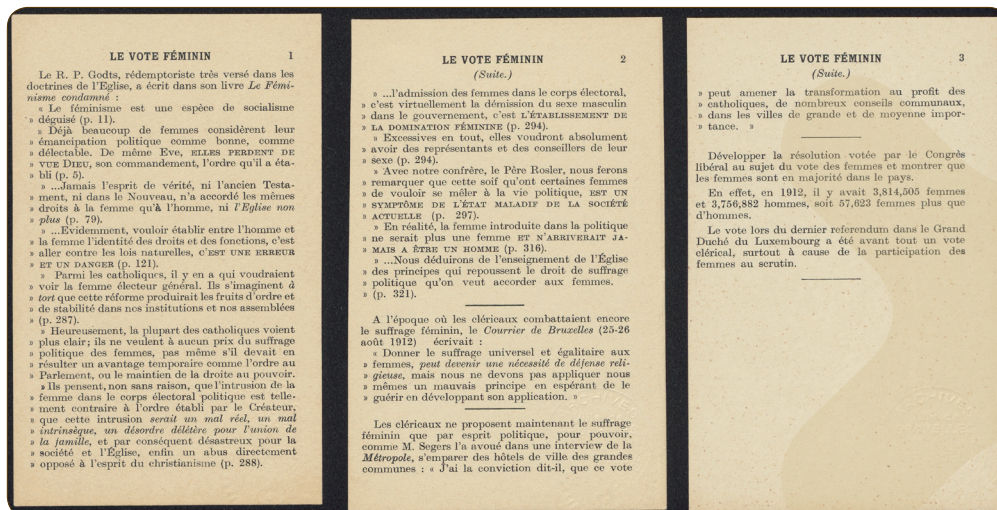
23. KEYMOLEN, D. en COENEN, M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België, 1991, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 45-46.*

1919: NOG STEEDS GEEN (ALGEMEEN) VROUWENSTEMRECHT

De inspanningen van de vrouwen tijdens de Eerste Wereldoorlog leveren na de wapenstilstand geen grotere politieke medezeggenschap op. Nochtans is vrouwenstemrecht ondertussen in een aantal landen ingevoerd: Nieuw-Zeeland bijt de spits af door vrouwen in 1893 stemrecht te geven, de Australische staat Zuid-Australië volgt in 1894, Finland als eerste Europees land in 1906, Noorwegen in 1913, IJsland en Denemarken in 1915. Groot-Brittannië geeft vrouwen stemrecht in 1918²⁴, Nederland in 1919²⁵.

Over de invoering van het algemeen enkelvoudig mannenstemrecht onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog zijn alle partijen het eens. Hiervoor wordt zelfs de Grondwet even opzij geschoven. Voor het vrouwenstemrecht liggen de zaken wat ingewikkelder. Veel katholieke politici zijn voorstander van vrouwenstemrecht want ze gaan er van uit dat vrouwen vooral katholiek zullen stemmen.

De socialistische en liberale partijen zijn er, om dezelfde reden, tegenstanders van.²⁶ De socialist Emile Vandervelde, groot voorstander van het algemeen enkelvoudig stemrecht, heeft in 1920 bezwaar tegen het vrouwenstemrecht omwille van "hun [= de vrouwen] onverschilligheid, hun gemis aan ontwikkeling en hun overwegend klerikaal conservatisme".²⁷ Partijpolitieke motieven spelen een grote rol.

In dit liberaal pamflet tegen vrouwenstemrecht uit 1919 wordt de houding van de katholieke partij stevig op de korrel genomen door te citeren uit het boek "Le féminisme condamné", geschreven door E.H. Godts, redemptorist. Volgens het pamflet schrijft de auteur in dit boek "Gelijke rechten en functies willen toekennen aan mannen en vrouwen druist uiteraard in tegen de wetten van de natuur, HET IS EEN VERGISSING EN EEN GEVAAR". Verder staat in het boek ook:

"...het opnemen van vrouwen in het electoraat komt nagenoeg neer op een aftreden van het mannelijke geslacht uit de regering, op HET INSTELLEN VAN DE DOMINANTIE VAN DE VROUW. Buitensporig in alles als ze zijn, zullen zij koste wat kost vertegenwoordigers en gemeenteraadsleden van hun eigen geslacht willen hebben". De enige reden voor de katholieke partij om nu voorstander te zijn van het vrouwenstemrecht is dus, volgens dit liberale pamflet, om aan de macht te komen in de stadhuisen van de grote gemeenten.

Liberaal pamflet tegen het kiesrecht voor vrouwen
Archief van de stad Brussel,
Fonds Fauconnier, 3, 1919

24. Op 6 februari 1918 hervormde de "Representation of the People Act 1918" het kiesrecht in het Verenigd Koninkrijk. Het gaf alle mannen ouder dan 21 stemrecht, evenals vrouwen ouder dan 30 die bezittingen hadden ter waarde van minstens 5 pond, of waarvan de echtgenoot dergelijke bezittingen had. Pas met de "Representation of the People (Equal Franchise) Act 1928" in 1928 worden vrouwen en mannen in het Verenigd Koninkrijk gelijk behandeld op het gebied van stemrecht.

25. KEYMOLEN, D. en COENEN, M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, 1991, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 43.

26. HOOGHE, M., "Kiesrecht en democratisering in België, 1831-1998. De nieuwe tekst van artikel 8 G.W. in historisch perspectief", T.B.P., 1999/9, p. 592-593.

27. LUYKX, Th en PLATEL, M., *Politieke geschiedenis van België*, 1985, Antwerpen, Kluwer, Deel 2, p. 448.

Er wordt een compromis gevonden. Algemeen stemrecht voor vrouwen is nog een stap te ver, maar de parlementsleden vinden in 1919 wel dat sommige duidelijk omschreven groepen van vrouwen stemrecht kunnen krijgen. Het gaat om volgende groepen:

- niet-hertrouwde weduwen van gesneuvelde militairen of van gefusilleerde Belgen;
- weduwen die een ongehuwde zoon verloren tijdens de oorlog;
- vrouwen die tijdens de bezetting in hechtenis zijn genomen omwille van vaderlandslievende activiteiten.

Hierbij kan worden opgemerkt dat enkel de laatste categorie vrouwen het stemrecht verwerft uit eigen naam. Beide andere groepen vertegenwoordigen eigenlijk de stem van een overleden man of zoon. Een weduwe die hertrouwt, verliest het recht om te stemmen.

Het aantal vrouwen dat op basis van deze criteria mag stemmen bedraagt ongeveer 12.000 vrouwen (op 1.760.000 kiezers)^{28 29}.

PREMIER CANTON.					
101		Liste des Électeurs pour les élections aux Chambres législatives en 1919.		101	
NOM, PRÉNOMS ET PROFESSION DES ÉLECTEURS	Indication du dernier domicile dans le canton au 1 ^{er} janvier 1919; date de l'inscription aux registres de la population si l'inscription est postérieure à 1910.	LIEU ET DATE DE LA NAISSANCE. (En outre: A. Si l'agit de Belges nés à l'étranger, lieu et date de naissance en Belgique et date de l'inscription, et si c'est un belge qui est né à l'étranger. B. Si l'agit de citoyens étrangers, lieu et date de la revocation, lieu et date de la naissance et de la loi qui a produit la grande naturalisation. C. Si l'agit de citoyens étrangers, lieu et date de la revocation, lieu et date de la naissance et de la loi qui a produit la grande naturalisation.)	INDICATIONS RELATIVES AUX CONDITIONS SPÉCIALES DE L'ÉLECTORAT DES FEMMES ÉLECTEURS.	OBSERVATIONS	
N. B. — Pour la femme mariée ou veuve, indiquer d'abord son nom de famille et son prénom, puis ajouter: épouse (ou veuve non remariée) de... (nom et prénom de l'époux). (L'astérisque * devant le nom indique que l'électeur ne figure pas sur les listes en vigueur). (L'astérisque *) ou (2) indique que l'électeur a figuré précédemment sur les listes du 1 ^{er} ou du 2 ^e canton.)	En outre, le cas échéant, désignation de la commune et de la commune où l'électeur a transféré son domicile depuis le premier juillet 1919; date du changement de domicile.		1. Membre du corps ou service auquel appartient le militaire décédé, époux ou fils de la femme électeur et nombre du registre militaire. Ou: Commune où le citoyen, époux ou fils de la femme électeur, est inscrit dans le registre spécial relatif aux citoyens décédés ou tués à l'ennemi; numéro du registre spécial. Ou: Numéro du registre spécial relatif aux femmes condamnées à la prison ou détenues pour motifs d'ordre patriotique. Ou: 1) Si l'électeur est le mari d'une militaire morte à la guerre ou d'un fils décédé à l'ennemi, indication exacte du lieu. 2) Si l'électeur est le mari d'une militaire morte à la guerre ou d'un fils décédé à l'ennemi, indication exacte du lieu. 3) Lieu et date de son décès. 4) Mention de sa qualité de militaire ou s'il a été marié, nom et prénom de l'épouse; lieu et date du décès de celui-ci ou de la déclaration de divorce.	Mention des ARRÊTÉS de la Cour d'Appel modifiant les listes.	
S U I T E					
I N S C R I P T I O N S					
*Anris V. Smeersmond, Gh.	Marie-Virginie	négociante	rue de Bruxelles 39	17 déc. 1850	1. Louvain, n° 1 — marié
*Boogaerts V. Lefèvre, Achille	Marie-Louise	sans profession	rue de Malines 181	Louvain 4 février 1875	idem — idem
*Bovesse	Jacques	journalier	rue des Brasseurs 15 12 novembre 1852	Lille (Fr.) 15 août 1883	
*Devester	Simon	sous-officier d'inf.	rue du Manège 4 14 janvier 1857	Louvain 29 juillet 1893	
*Labens	Elva	sans profession	b ^e de Diest 43 1870-1872	Lichterwald 5 juillet 1872	1. Louvain, n° 15 — détenue pour motif patriotique
*Epouse Belle, Henri *Lennarts V. Duchateau, Herm.	Elisabeth	sans profession	rue du Poirier 6	Louvain 23 juin 1873	1. Louvain, n° 1 — marié
*Meens V. Desmet, Joseph	Marie	sans profession	imp. des Nerviens 40	Lutbeek 1 octobre 1890	idem — idem
*Poeters V. Crab, Jean-Bapt.	Françoise	sans profession	impasse Kessel 11	Herselt 25 sept. 1841	idem — idem
*Robberechts V. Bogers, Alois	Marie-Rosalie	négociante	rue de Diest 43	Turnhout 5 juillet 1866	idem — idem
*Vanleuwer V. Van Ertryck, Ed.	Marthe	sans profession	rue des Ecreniers 10	Louvain 8 nov. 1889	idem — idem

Kieslijst van het eerste kanton voor de parlementaire verkiezingen van 1919 Stadsarchief Leuven

Op dit deel van de lijst staan de namen van de acht vrouwen die in het eerste kanton mogen deelnemen aan de stemming, en de reden waarom.
Zeven dames mogen stemmen omdat hun man gesneuveld is,
de achtste omdat ze in hechtenis is genomen wegens vaderlandslievende activiteiten.

28. HOOGHE, M., "Kiesrecht en democratisering in België, 1831-1998. De nieuwe tekst van artikel 8 G.W. in historisch perspectief", T.B.P., 1999/9, p. 592.

29. https://www.rtf.be/info/belgique/detail_il-y-a-100-ans-le-suffrage-universel?id=10223394, geconsulteerd op 29 augustus 2019.

Verder is het parlement het eens dat geen grondwetsherziening nodig zal zijn om vrouwenstemrecht in de toekomst in te voeren. Een wet met een 2/3-meerderheid volstaat. Enerzijds is het dus niet nodig de lange procedure van een grondwetswijziging te doorlopen, anderzijds garandeert de 2/3-meerderheid dat vrouwenstemrecht niet door een toevallige (katholieke) meerderheid kan ingevoerd worden.³⁰

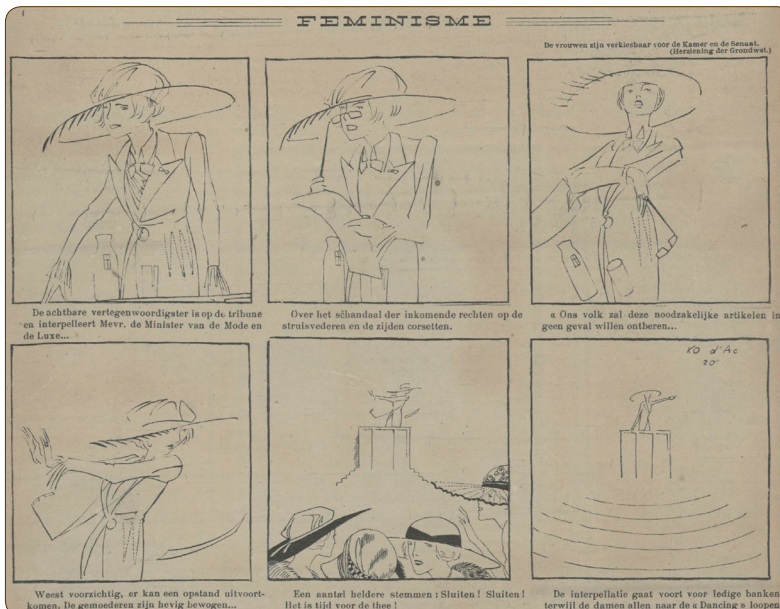
Tenslotte krijgen vrouwen, door de wet van 15 april 1920, wel stemrecht voor de gemeenteraadsverkiezingen. Maar dat stemrecht geldt niet voor alle vrouwen: volgens artikel 3 van de wet van 15 april 1920 mogen vrouwen of meisjes die ervoor bekend staan dat ze zich overleveren aan ontucht, of die ingeschreven zijn in het prostitutieregister, niet stemmen.³¹

<p>Article 1er. Sont électeurs pour la commune ceux qui, sans distinction de sexe, possédant la qualité de Belge ou ayant obtenu la naturalisation, ont atteint l'âge de 21 ans et sont domiciliés dans la commune depuis six mois au moins.</p> <p>Art. 2. La qualité d'électeur est constatée par l'inscription sur les listes électorales.</p> <p>Art. 3. Les dispositions des articles 20 à 25 du Code électoral relativement aux exclusions et aux suspensions sont applicables aux électeurs communaux, sauf les modifications ci-après :</p> <p>A la suite du 10e de l'article 21 la disposition suivante est ajoutée sous le n° 10bis :</p> <p>« Les femmes ou les fille; qui se livrent ou se sont livrées notoirement et habituellement à la débauche et qui sont ou ont été inscrites aux contrôles de la prostitution; l'incapacité subsiste en cas de changement de résidence; elle cesse de plein droit trois ans après la délibération du collège des bourgmestre et échevins ordonnant la radiation de l'inscription. »</p>	<p>Artikel 1. Zijn kiezer voor de gemeente zij die, zonder onderscheid van kunne, de hoedanigheid van Belg bezitten of de naturalisatie hebben bekomen, tevens den leeftijd van 21 jaar hebben bereikt en sedert ten minste zes maanden hunne woonplaats in de gemeente hebben.</p> <p>Art. 2. De hoedanigheid van kiezer wordt vastgesteld door de inschrijving op de kiezerslijsten.</p> <p>Art. 3. Het bepaalde in de artikelen 20 tot 25 van het Kieswetboek betreffende de uitsluitingen en schorsingen is van toepassing op de kiezers voor de gemeente, behoudens de navolgende wijzigingen :</p> <p>Na 10^e van artikel 21 wordt de navolgende bepaling toegevoegd.</p> <p>n° 10bis :</p> <p>« De vrouwen of de meisjes, die zich openlijk en gewoonlijk aan ontucht overleveren of overleverden en op de controlelijsten der prostitutueerden zijn of werden ingeschreven; de onbekwaamheid blijft bestaan bij verandering van verblijf; zij vervalt van rechtswege drie jaar na de beraadstaging van het college van burgemeester en schepenen, waarbij de afvoering van de inschrijving wordt bevolen. »</p>
---	---

Artikel 3 van de wet van 15 april 1920

VROUWEN ZIJN VERKIESBAAR VANAF 1920/1921

Alhoewel vrouwen na de Eerste Wereldoorlog nog geen stemrecht verwerven op nationaal vlak, verwerven ze wel het passief kiesrecht: vanaf 1920 mogen ze zich verkiesbaar stellen voor een zitje in de Kamer en vanaf 1921 voor het pluche van de Senaat.³²

“Ons Land”, 22 augustus 1920
© KADOC-KU Leuven

Deze spotprent over de verkiesbaarheid van vrouwen voor Kamer en Senaat maakt zich vrolijk over de toekomstige interpellaties van vrouwelijke verkozenen. Zij zullen het vast hebben over de prijs van “de struisvederen en de zijden corsetten” en voortijdig de zaal verlaten voor een kopje thee.

30. HOOGHE, M., “Kiesrecht en democratisering in België, 1831-1998. De nieuwe tekst van artikel 8 G.W. in historisch perspectief”, T.B.P., 1999/9, p. 593.

31. HOOGHE, M., “Kiesrecht en democratisering in België, 1831-1998. De nieuwe tekst van artikel 8 G.W. in historisch perspectief”, T.B.P., 1999/9, p. 594.

32. VELAERS, J., *De Grondwet, een artikelsgewijze commentaar*, 2019, Brugge, Die Keure, Deel II, p. 301.

De eerste vrouw die (via coöptatie) in de Senaat zetelt, is de socialiste Marie Spaak-Janson in 1921. In 1929 wordt de socialiste Lucie Dejardin verkozen als volksvertegenwoordiger. Ze bevinden zich in de merkwaardige situatie dat ze wel parlamentsleden zijn, maar zelf geen stemrecht hebben.

Het aantal vrouwelijke senatoren zal gedurende het hele interbellum zeer laag blijven³³. Bovendien zijn zij allen gecoöpteerd, dus niet verkozen.³⁴

A

A. Marie Spaak-Janson (1873-1960)

eerste vrouwelijke senator (1921)

B. Lucie Dejardin (1875-1945)

eerste vrouwelijke volksvertegenwoordiger (1929)

B

Aantal senatoren van 1919 tot 1939

	totaal aantal zetels	aantal mannen	aantal vrouwen	aantal vrouwen (%)
1919	120	120	0	0%
1921	153	152	1	0,6%
1925	153	152	1	0,6%
1929	153	152	1	0,6%
1932	159	158	1	0,6%
1936	167	164	3	1,8%
1939	167	165	2	1,2%

Bron: LAUREYS, V., VAN DEN WIJNGAERT, M. en VELAERS, J. (eds), *De Belgische Senaat, een geschiedenis*, 2016, Tielt, Lannoo, p. 113 en p. 124

33. <https://www.rosavzw.be/site/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/120-feminisme-en-vrouwenbeweging/405-eerste-golf-van-het-feminisme-in-belgie>, geconsulteerd op 23 augustus 2019.

34. LAUREYS, V., VAN DEN WIJNGAERT, M. en VELAERS, J. (eds), *De Belgische Senaat, een geschiedenis*, 2016, Tielt, Lannoo, p. 124

1920-1940: HET INTERBELLUM

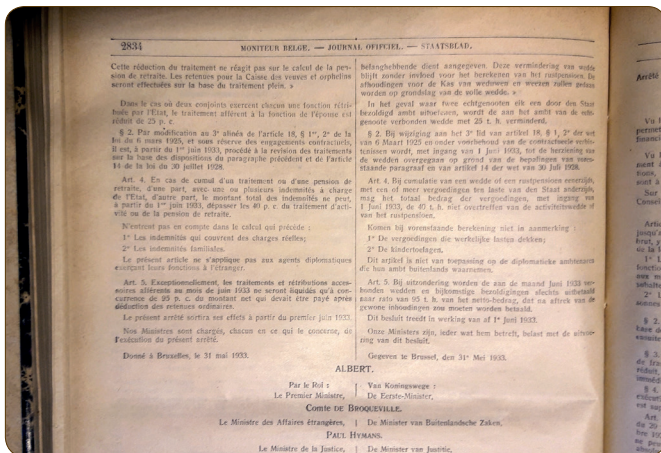
De periode van het interbellum wordt gekenmerkt door een blijvend verzet van socialistische en liberale politici tegen het vrouwenstemrecht. Nu het "algemeen" enkelvoudig stemrecht verworven is voor mannen, staan vrouwen alleen met hun eis voor stemrecht. Er zijn geen grote stakingen of betogingen om het stemrecht uit te breiden naar vrouwen.

Tussen beide wereldoorlogen vinden echter belangrijke maatschappelijke wijzigingen plaats. De economische structuren veranderen grondig na 1918. Door de toenemende mechanisering neemt huisarbeid sterk af. Vrouwen hebben minder mogelijkheden om in gezinsverband te werken³⁵ en werken steeds vaker in fabrieken of in de explosief groeiende dienstensector. Maar vrouwenarbeid is nog steeds een zeer omstreden zaak. Thuiswerkende vrouwen staan hoger aangeschreven dan zij die buitenshuis moeten gaan werken.³⁶

Ook op het vlak van de burgerlijke rechten verandert na de Eerste Wereldoorlog een en ander ten goede voor de vrouwen. Zo kunnen vrouwen vanaf 1922 advocaat worden, voor gehuwde vrouwen weliswaar mits de uitdrukkelijke toestemming van hun echtgenoot. Het bedrag dat vrouwen zonder toestemming van hun man van het spaarboekje mogen afhalen, wordt in 1923 opgetrokken.

Een andere evolutie is dat vrouwen in geval van een scheiding van tafel en bed beschikken over hun volle burgerlijke bekwaamheid zonder dat daarvoor de toestemming van hun man of een rechter nodig is³⁷. Het principe van de maritale macht zal echter blijven bestaan tot 1958.

Tijdens de economische crisis van de jaren dertig krijgt de arbeidende vrouw het niet gemakkelijk. Katholiek-liberale regeringen vaardigen discriminerende maatregelen uit. In 1933 wordt het loon van vrouwelijke ambtenaren waarvan de man ook ambtenaar is, verminderd met 25%. Een jaar later wordt beslist alle staatsbetrekkingen voortaan uitsluitend aan mannen voor te behouden. In januari 1935 verminderen de weddes van vrouwelijke leerkrachten en ambtenaren³⁸. Na een massale protestactie worden deze maatregelen na enkele maanden ingetrokken³⁹.

Het feministisch verzet blijft niet uit. Stilaan vinden de vrouwen gehoor, onder meer bij eerste minister Paul Van Zeeland aan wie de vrouwenorganisaties in 1935 hun eisen voor recht op vrouwenarbeid bekendmaken.

Geleidelijk worden de discriminerende maatregelen in verband met vrouwen en arbeid ingetrokken.

Dan breekt de Tweede Wereldoorlog uit.⁴⁰

35. KEYMOLEN, D. en COENEN, M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, 1991, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 61.

36. <https://www.rosavzw.be/site/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/120-feminisme-en-vrouwenbeweging/405-eerste-golf-van-het-feminisme-in-belgie>, geconsulteerd op 23 augustus 2019.

37. <https://www.rosavzw.be/site/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/120-feminisme-en-vrouwenbeweging/405-eerste-golf-van-het-feminisme-in-belgie>, geconsulteerd op 30 augustus 2019.

38. <https://www.rosavzw.be/site/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/120-feminisme-en-vrouwenbeweging/405-eerste-golf-van-het-feminisme-in-belgie>, geconsulteerd op 23 augustus 2019.

39. KEYMOLEN, D. en COENEN, M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, 1991, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 72.

40. KEYMOLEN, D. en COENEN, M.-T., *Stap voor Stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*, 1991, Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, p. 72.

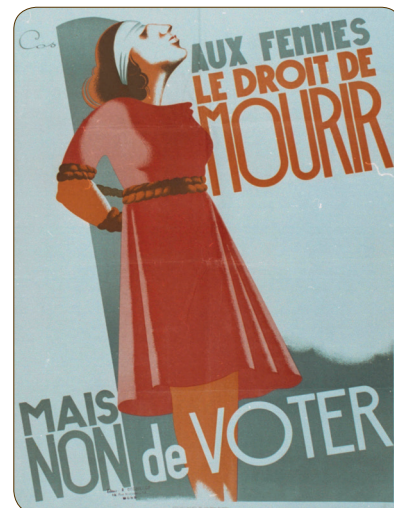
1949: STEMRECHT VOOR VROUWEN

Na de bevrijding zijn alle partijen het er over eens dat vrouwen stemrecht moeten krijgen. De toekenning van dat recht blijft echter de inzet van een politiek steekspel.⁴¹ Al in augustus 1945 worden twee wetsvoorstellen ingediend om vrouwenstemrecht in te voeren. Een snelle goedkeuring van deze voorstellen kan ervoor zorgen dat vrouwen kunnen deelnemen aan de eerste naoorlogse nationale verkiezingen. Dat is wat na de Eerste Wereldoorlog is gebeurd voor het mannenstemrecht. Maar de linkse regering vreest ook nu de invloed van de vrouwen in het politieke landschap. Ze vraagt en krijgt uitstel, officieel omdat het onmogelijk is binnen korte tijd nieuwe kiezerslijsten op te stellen. Vrouwen kunnen niet meestemmen in de eerste nationale verkiezingen na de bevrijding, op 17 februari 1946.⁴²

In november van hetzelfde jaar vinden gemeenteraadsverkiezingen plaats. Daarvoor hebben vrouwen al stemrecht sinds 1920. De katholieke partijen, voorstanders van het vrouwenstemrecht, benadrukken aan de hand van sprekende affiches dat vrouwen nog geen algemeen stemrecht hebben verworven.

Gemeenteraadsverkiezingen van 24 november 1946
 @KADOC-KU Leuven, PSC

41. HOOGHE, M., "Kiesrecht en democratisering in België, 1831-1998. De nieuwe tekst van artikel 8 G.W. in historisch perspectief", T.B.P., 1999/9, p. 594.

42. HOOGHE, M., "Kiesrecht en democratisering in België, 1831-1998. De nieuwe tekst van artikel 8 G.W. in historisch perspectief", T.B.P., 1999/9, p. 594.

Gemeenteraadsverkiezingen van 24 november 1946, @KADOC-KU Leuven, CVP

Na de verkiezingen van 1946 komt het debat opnieuw op gang. Het duurt echter tot 1948 voor de teksten behandeld worden in de plenaire vergadering van de Kamer van volksvertegenwoordigers. Het wetsvoorstel dat algemeen enkelvoudig stemrecht toekent aan vrouwen wordt goedgekeurd op 27 maart 1948.⁴³ De eerste parlementsverkiezingen waaraan vrouwen kunnen deelnemen vinden plaats op 26 juni 1949.⁴⁴

Voor de verkiezingen van 26 juni 1949 richten alle partijen zich uitdrukkelijk tot de nieuwe vrouwelijke kiezers.

43. HOOGHE, M., "Kiesrecht en democratisering in België, 1831-1998. De nieuwe tekst van artikel 8 G.W. in historisch perspectief", T.B.P., 1999/9, p. 594.

44. LUYKX, Th en PLATEL, M., *Politieke geschiedenis van België*, 1985, Antwerpen, Kluwer, Deel 2, p. 448.

BELGISCHE VROUWEN,

Voor de eerste maal zult gij deelnemen aan de WETGEVENDE VERKIEZINGEN.

Het mag U niet ontgaan, dat Uw stem een overwegende invloed zal hebben op de uitslag van de verkiezingen.

Ons land telt meer kiezeressen dan kiezers en, bijgevolg, zullen de openbare diensten beheerd worden, zoals Gij, Vrouwen, het zult gewild hebben.

Uw verantwoordelijkheid is dus zeer groot.

Doet Uw keus, na rijp overleg, tussen de verschillende programma's die U voorgesteld worden.

Gedenkt, dat de LIBERALE PARTIJ Uw rechten verdedigt als vrouw, als moeder, als huisvrouw, als arbeidster — zowel geestes- als handarbeidster —; dat zij aan Uw kinderen een vrij leven in een economisch voorspoedige gemeenschap biedt.

STELT VERTROUWEN IN ONZE PARTIJ,

STEMT VOOR HAAR **A**

J. Dorikens

De liberale partij vraagt vrouwen eraan te denken dat de partij "Uw rechten verdedigt als vrouw, als moeder, als huisvrouw, als arbeidster - zowel geestes-als handarbeidster -; dat zij aan Uw kinderen een vrij leven in een economisch voorspoedige gemeenschap biedt."

Wij, Vrouwen en de Verkiezingen

Eindelijk zullen de vrouwen, dan bij de parlementaire verkiezingen mogen stemmen. We zullen dit zeer realistisch doen: we weten immers van welk groot belang dit « stemmen » is voor de natie. Bij deze verkiezingen, die volgens senator Struyve de belangrijkste zijn sinds 1830, kunnen de vrouwen nu eens tonen wat ze willen. Er zijn ongeveer 200.000 vrouwelijke kiezers meer dan mannelijke. Wij kunnen dus nu de doorslag geven en aan een partij de volstrekte meerderheid bezorgen.

Vrouwen en moeders weten maar al te goed wat een finik landbouwer betekent voor een land! Wij zien genoege rondom ons hoe in een gezin waar man en vrouw mekaar niet goed begrijpen, waar de ene zo wil en de andere partner anders, waar geen eensgezindheid heerst voor het gezinsbeleid en de opvoeding van de kinderen, uiteindelijk men en vrouw niet zo zeer lijden onder die toestand, maar ongelukkig het gezin zelf en vooral de KINDEREN de eigenlijke slachtoffers zijn. Wanneer wij, vrouwen, door ons stemrecht ditmaal niet de volstrekte meerderheid aan de C.V.P. bezorgen, zal ons land weer terug de dupe worden van het gekonkel en de drijfverien van enkelen die « partijbelang » voor « landbelang » stellen. Dan zal het nog moeilijker zijn een coalitie te vinden met mensen voor wie de welvaart van het land een groter rol speelt dan het wettenszaken van hun partijpolitiek en hun persoonlijke belangen.

Maar dat zal niet nodig blijven. DE VROUWEN BREN-GEN DE VOLSTREKTE MEERDERHEID VOOR DE C.V.P.!

En waarom voor de Christelijke Volkspartij? Omdat deze partij, de sterkste van het gehele land, tot nu toe best de vrouwelijke belangen heeft behartigd.

Dank zij de C.V.P. kregen de vrouwen eindelijk de politieke ontvoogding waarop zij recht hadden. De C.V.P. is steeds onverdroten opgekomen voor het « vrouwenstemrecht ». Kan een vrouw, kan een moeder niet lo- gischer en realistischer beoorde-

len, welke mandatarissen, welke partij het goed meent met « land- bouwer, dan een jonggezel van juist 21?

Dank aan de C. V. P. voor het vrouwenkiesrecht!

De C.V.P. voert ook een fami- liale politiek; dat bevesten Min- ister Eyskens met zijn nieuw wets- ontwerp over de belastingen en de talrijke ontlastingen die het voorziet voor de grote gezinnen. Dit bewijst ook de stemming van het « gezinsverlof », tegen heug en meug van het linkse blok, ook tegen de wil van de vrouwenlijfe socialistische en liberale afge- vaardigden! Toen heeft Minister van State Heyman een gevoels- geld woordgesproken dat als een vlag de hele C.V.P. gezinspoli- tiek van de toekomst dekt.

Bij een vraag van de heer Leburton (soc.) antwoordde de heer Heyman dat inderdaad en overal bij alle wetten de C.V.P. het gezin zou doen eerbiedigen en erkennen.

De vrouwelijke C.V.P. volks- vertegenwoordiger Mevrouw De Riemaeker heeft een open oog voor al wat in onze wetgeving zou kunnen gewijzigd worden om de vrouwelijke waardigheid meer tot haar recht te laten komen, om de vrouw beter te helpen in haar familiale taak en verantwoorde- lijkheid tegenover haar kinderen: denk aan het wetsvoorstel dat zeer interessante wijzigingen voorziet betreffende de uitbrei- ding van de ouderlijke macht tot de moeder; toestemming tot hu- welijk van minderjarige kinderen. Intropen van tussenkomst van de vrederechter, enz.

De C.V.P. is de enige partij die ons, vrouwen, de nodige waarborgen geeft voor de verlei- ding van de familiale gedachte, van de erkenning en het goed recht van het christelijk en na- tuurgetrouwe gezin, voor de her- waardering, de verbetering en de beveiliging van het gezin.

Met de C. V. P. voor een familiale politiek!

De C.V.P. staat ook op de bre- voor de schoolkwestie. Wij, vrou- wen, begrijpen niet goed waarom die schoolkwestie zich zo acuut kan stellen. We leven toch in een

democratisch land en elke ge- zonddenkende democraat moet het toch logisch vinden dat de volkskinderen van christelijke ouders in het vrij katholiek onder- wijs voerwoord en tegen dezelfde voorwaarden mogen studeren als de kinderen van ouders die staats- scholen verkiezen? Zij betalen toch dezelfde belastingen—

Bij ons huidige men toch het principe van de schoolvrijheid. Bestaat die nog wanneer moeders en vaders zich soms het nodige moeten ontzeggen om hun kind- ren naar katholieke scholen te kunnen zenden, omdat voor hen de christelijke opvoeding van hun kinderen primoest?

Wij, vrouwen, willen nulle pijnlijke toestanden niet langer dulden.

Met de C. V. P. voor volledige gelijkheid van onderwijs!

De C.V.P. beoogt ook een politiek van nationale versoening; dat verheugt de vrouwen. Ze komt er stilaan mildering van het leed in vele gezinnen, want het zijn toch weer de moeders en de kinderen die het zwaarst werden getroffen.

De C.V.P. wil terug naar de grondwetelijkheid en zal mach- ten door de volksraadpleging onze wettige vorst, Koning Leo- pold III, terug op de Troon brengen.

Met de C. V. P. voor de Koning en voor nationale versoening!

Zo gaan wij, vrouwen, met «reugde en vertrouwen» stem- men. De C.V.P. is de enige partij die ons waarborgen geeft voor behoud en beveiliging van wat ons het dierbaarste is: het gezin, hoeksteen van het toe- komstgebouw. De C.V.P. biedt ons de mogelijkheid tot het berei- ken van ons christelijk ideaal: volstrekte meerderheid voor de C.V.P. is de sterkste dam in het communisme.

Wij, vrouwen, kennen onze plicht en stemmen eensgezint voor de C.V.P.

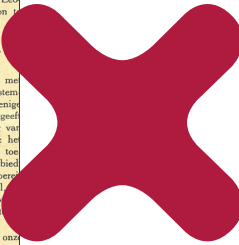
MET DE C.V.P. VOOR DE KONING, KERK EN LAND.
P. Rombauts-Verhaert.

De katholieke C.V.P. mikt zonder schroom op het behalen van de volstrekte meerderheid dankzij de stemmen van de vrouwen.

De partij wijst erop dat de vrouwen dankzij de C.V.P. eindelijk de politieke ontvoogding kregen waarop ze recht hadden.

Het pamflet stelt verder: "De C.V.P. is de enige partij die ons waarborgen en beveiliging geeft voor behoud en beveiliging van wat ons het dierbaarste is: het gezin, hoeksteen van het toekomstgebouw.

De C.V.P. biedt ons de mogelijkheid tot het bereiken van ons christelijk ideaal."

A. Verkiezingsdrukwerk 1949

Bijzondere uitgave "Het Volksbelang", 8 juni 1949.

Stadsarchief Leuven, Collectie Drukwerk

B. Verkiezingsdrukwerk 1949

C.V.P. De Dijle, 1949

Stadsarchief Leuven, Collectie Drukwerk

Jonge gezinnen

Gij

die van een kleine villa droomt vol zon en bloemen, waar gezonde en blijde kinderen vrij in open lucht spelen. Gij die droomt van een badkamer, een ijskast, een wasmachine en een stofzuiger

Wat biedt U het kapitalisme ?

- twee plaatsen bij uw schoonmoeder, op de derde verdieping van een oud huis, in een trieste en grijze straat van een donkere voorstad!
- rook en stof voor de longen van uw kinderen!
- voetpad of straat als speelplein!
- doofheid en verpeste lucht als omgeving van uw jeugd!

Bouwt Uw toekomst

stemt

SOCIALISTISCH

Drukkerij «HET LICHT» Gent

Huismoeder

Gij die U uitslooft om wateremmers te sleuren, terwijl er kranen bestaan... voor anderen

Gij die U haardt in een tobbe, terwijl er badkamers bestaan... voor anderen

Gij die zwoegt op uw linnen, terwijl gij over een collectieve gemechaniseerde wasserij zoudt kunnen beschikken

Gij die 's winters met de uwen op één enkele kamer opgesloten leeft, terwijl er centrale verwarming bestaat... voor anderen

ZULT GIJ TOELATEN dat ongemak en vermoeden, op 40-jarige leeftijd van U een oude vrouw maken, zoals dit het geval was met uw moeder?

IS DIT de toekomst die gij uw dochter toewent?

Het comfort voor allen ligt in ons bereik, de technische vooruitgang biedt het U

Verdedig U

tegen de INERTIE en de SLECHTE WIL van de conservatieve partijen!

**Voor een sociale woningpolitiek
STEM SOCIALISTISCH**

De socialistische partij spreekt de jonge gezinnen en de huismoeders rechtstreeks aan op het thema van een sociale woningpolitiek: "Gij die van een kleine villa droomt vol zon en bloemen, waar gezonde en blijde kinderen vrij in open lucht spelen.

Gij die droomt van een badkamer, een ijskast, een wasmachine en een stofzuiger. Wat biedt U het kapitalisme? Twee plaatsen bij uw schoonmoeder, op de derde verdieping van een oud huis."

VROUWEN, STEM VOR VREDE EN

WELVAART

Wie moet zich uit de slag trekken als er geld te weinig is om toe te komen? Wie draagt er de zwaarste zorgen als de ziekte haar intrede doet in het huizegezin?

Wie offert zich op om de kinderen van de ellende te redden als de echtgenoot zonder werk valt?

Wie is het diepst in haar liefde, in haar vlees getroffen, als de oorlog de geliefde wezens wegrukt?

IS HET NIET DE VROUW ?

Is het dan ook haar rol niet DE FAMILIE, DE HAARD, DE TOEKOMST VAN HAAR KINDEREN te verdedigen?

Is het vooral haar rol niet te strijden om DE VREDE te redden?

In deze strijd staat de Kommunistische Partij aan haar zijde.

Zij eist :

- ontwapening en vernietiging der atoombomben;
- werk voor allen en een menswaardig loon;
- een lichte toekomst voor onze kinderen.

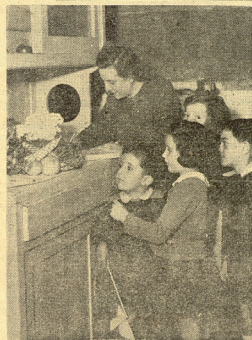
Welke partij heeft wetsvoorstellen neergelegd opdat aan de oude gepensioneerden, aan de weduwen, een rustige kommerloze oude dag zou verzekerd worden?

DE KOMMUNISTISCHE PARTIJ!

Voor de eerste maal gaat ge op 26 Juni aanstaande, zoals de mannen, uw politieke wil te kennen geven. Ge gaat rechtstreeks ingrijpen in het openbare leven. Een zware verantwoordelijkheid woegt op uw schouders.

Het is van uw stem dat het lot afhangt van hen die ge liefhebt; het is door uw stem dat ge gaat beslissen over geluk of ellende, oorlog of vrede.

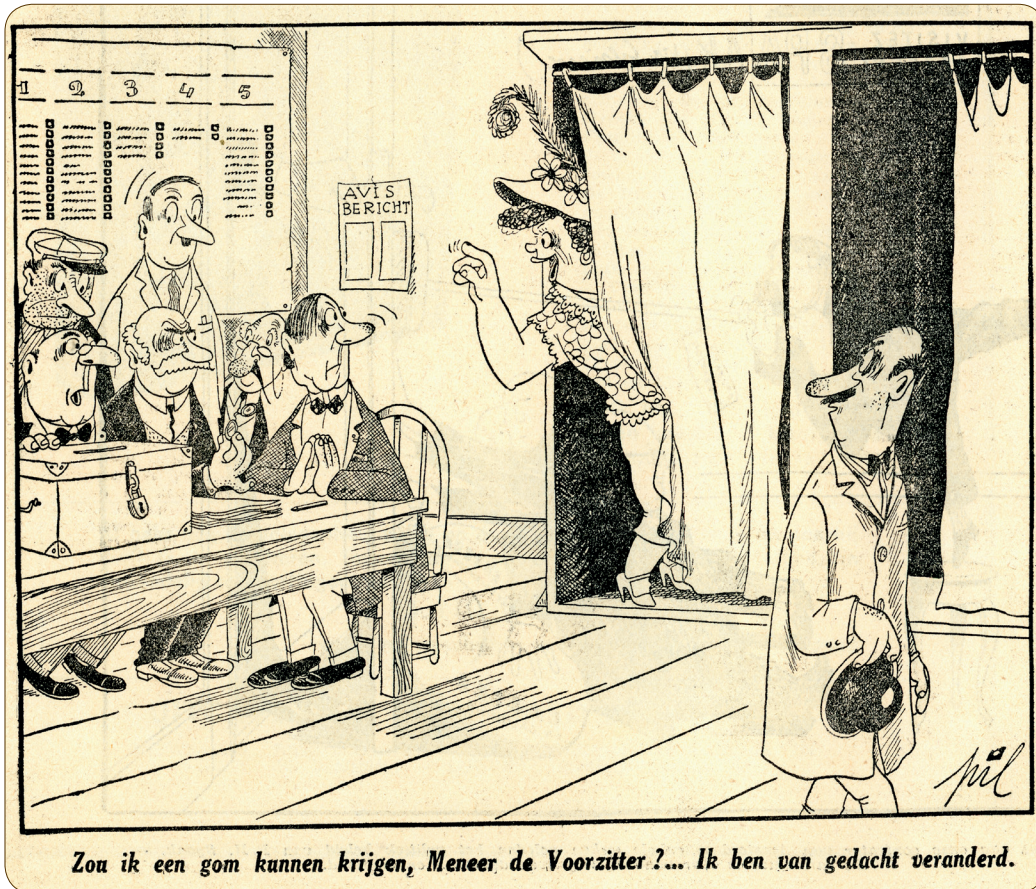
De Kommunistische Partij is de Partij van het volk, de Partij van de arbeiders, de enige Partij die uw moeilijkheden, vreugden en zorgen kent.

De overwinning der kommunisten is uwe overwinning

De Kommunistische Partij legt de nadruk op vrede en welvaart. "Wie is het diepst in haar liefde, in haar vlees getroffen, als de oorlog de geliefde wezens wegrukt? Is het niet de vrouw? Is het dan ook haar rol niet de familie, de haard, de toekomst van haar kinderen te verdedigen? Is het vooral haar rol niet te strijden om de vrede te redden?"

Op 26 juni 1949 is het zover: vrouwen kunnen voor het eerst meestemmen voor nationale verkiezingen.

"Vlaamse Linie", 24 juni 1949
©KADOC-KU Leuven

Stemrecht voor vrouwen betekent niet automatisch dat meer vrouwen verkozen worden. Het aantal vrouwelijke senatoren zal tientallen jaren lang zeer bescheiden blijven.

Aantal senatoren m/v van 1946 tot heden
(aan het begin van elke zittingsperiode)

	totaal aantal zetels	aantal mannen	aantal vrouwen	aantal vrouwen (%)
1946	167	164	5	3%
1949	175	168	7	4%
1950	175	168	7	4%
1954	175	169	6	3,4%
1958	175	169	6	3,4%
1961	175	172	3	1,7%
1965	178	176	2	1,1%
1968	178	178	0	0%
1971	178	173	5	2,8%
1974	181	169	12	6,6%
1977	181	165	16	8,8%
1978	181	159	22	12,1%
1981	181	162	19	10,5%
1985	183	162	21	11,4%
1987	183	168	15	8,2%
1991	184	164	20	10,8%
1995	71	54	17	23,9%
1999	71	51	20	28,1%
2003	71	48	23	32,3%
2007	71	44	27	38%
2010	71	44	27	38%
2014	60	30	30	50%
2019	60	33	27	45%

Bronnen: LAUREYS, V., VAN DEN WIJNGAERT, M. en VELAERS, J. (eds), *De Belgische Senaat, een geschiedenis*, 2016, Tielt, Lannoo, p. 113 en p. 124, www.senaat.be en SENKIWI.

Na het verkrijgen van de politieke rechten, wijzigt de juridische toestand van de gehuwde vrouw grondig in 1958: bij wet van 30 april 1958 wordt de maritale macht afgeschaft en het principe van de gelijkheid van beide echtgenoten ingevoerd.⁴⁵ Beide echtgenoten kunnen een beroep uitoefenen zonder toestemming van de partner.⁴⁶ In 1976 wijzigt een volgende grote hervorming de huwelijksstelsels in de geest van de gelijkheid tussen twee partners.⁴⁷

45. GODDING, Ph., in *Femmes et pouvoirs. Flux et reflux de l'émancipation féminine depuis un siècle*, COURTOIS, L., PIROTTE, J. en ROSART, F. (eds.), 1992, Louvain-la-Neuve en Brussel, p. 29.

46. GODDING, Ph., in *Femmes et pouvoirs. Flux et reflux de l'émancipation féminine depuis un siècle*, COURTOIS, L., PIROTTE, J. en ROSART, F. (eds.), 1992, Louvain-la-Neuve en Brussel, p. 29.

47. GODDING, Ph., in *Femmes et pouvoirs. Flux et reflux de l'émancipation féminine depuis un siècle*, COURTOIS, L., PIROTTE, J. en ROSART, F. (eds.), 1992, Louvain-la-Neuve en Brussel, p. 29.